

VOKABULAIRE

Opgericht in 1917

nieuwsbrief van de Vereniging van Oud-Kweekelingen
van de Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam

AUGUSTUS 2023 - 28e jaargang nr. 76 - ISSN: 1574-9584

www.vok.nl - redactie@vok.nl

NIEUW VERENIGINGSJAAR 2023-2024

Bij deze VOKabulaire treft u de factuur aan voor de contributie voor het verenigingsjaar 2023-2024.

U wordt vriendelijk verzocht vóór 31 oktober aanstaande uw bijdrage over te maken onder vermelding van uw lidnummer! Dit treft u aan op het etiket met uw adres.

Natuurlijk kunnen de ereleden, Leden voor het Leven en zij die de contributie al hebben betaald de factuur negeren.

David Burggraaff, penningmeester

Foto: Fred Klop (jvi 1957)

VAN DE REDACTIE

Voor u ligt het met zorg samengestelde augustusnummer van VOKabulaire. Wij wensen u veel leesplezier. Dit keer met een iets andere bezetting van uw redactiecommissie, zie ook het Colofon.

De hoofdredactie ligt nu bij Anneke Mäkel (jvi 1978). Zij heeft, zoals ook genoemd in het Jaarboekje 2021-2022 en op de ALV van 17 december 2022, het stokje overgenomen van Hans de Ruiter (jvi 1966).

Voor de Evenementencommissie worden nog immer twee deelnemers gezocht: laat uw interesse weten. Mail naar secretaris@vok.nl of naar redactie@vok.nl. Naar laatstgenoemde kunt u ook uw eventuele bijdrage mailen voor het oktobernummer van VOKabulaire en/of het Jaarboekje 2022-2023. Voor sluitingsdata zie het Colofon.

COLOFON

Vereeniging van Oud-Kweekelingen van de Kweek-
school voor de Zeevaart te
Amsterdam

Opgericht te Amsterdam 1 augustus 1917,
KvK nr. 40532337

SECRETARIAAT:

M.E. Jacques, Burgemeester Grothestraat 22A,
3761 CM Soest,
tel. 035 602 79 79
e-mail: secretaris@vok.nl

LEDENADMINISTRATIE:

mr. M.W. Zier, Voltastraat 16,
1171 BP Badhoevedorp,
tel. 020 659 59 92
e-mail: mw.zier@quicknet.nl

FINANCIËLE ADMINISTRATIE:

D. Burggraaff, Harmoniehof 13,
1507 TX Zaandam,
tel. 075 670 16 07
e-mail: penningmeester@vok.nl

REDACTIE:

Anneke Mäkel (redactie@vok.nl);
Willem van Rooij; Joop Vermeulen; Klaas Wester;
Fred Klop, corrector; Kees Polderman, webmaster;
Hans de Ruiter, opmaak.

Kopij voor het Jaarboekje en VOKabulaire naar:
VOK-redactie,
p/a Mevrouw A.Mäkel, Amelisweerdpad 16,
1333 SM Almere,
tel. 06 27422726.

Tekst (niet opgemaakt!) en beeldmateriaal in afzon-
derlijke digitale documenten versturen op cd-r of
per e-mail geadresseerd aan redactie@vok.nl.
Handgeschreven of uitgetypte teksten met los
beeldmateriaal worden natuurlijk ook verwerkt.

SLUITINGSDATUM KOPIJ:

7 januari 2024 voor het Jaarboekje 2022-2023;

30 september 2023 voor het oktobernummer
van VOKabulaire.

VERENIGINGSNIEUWS

Het bestuur heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van
het bericht van overlijden van de volgende leden, dit jaar na
1 januari 2023 ontvangen:

A. Westerneng (jvi 1965) overleden 5 januari 2023
K.F. Menting (jvi 1964) overleden 23 januari 2023
H.M. Koerselman (jvi 1960) overleden 30 januari 2023
R.L. Keuls (jvi 1949) overleden 1 februari 2023
H.W. Tabak (jvi 1951) overleden 26 maart 2023
M.W. Veensma (jvi 1960) overleden 18 april 2023
M.P.P.M. van Meerwijk (jvi 1957) overleden 23 april 2023
J.S.J. Waterdrinker (jvi 1947) overleden 31 mei 2023

Wij betuigen de nabestaanden en naaste dierbaren onze deel-
neming.

AGENDA 2023

12e VOK-AUTOTOERTOCHT

zondag 10 september

Naar aanleiding van de overweldigende deelname aan de beroemde
VOK Classics on Wheels in 2022, heeft het organisatiecomité besloten
om in 2023 opnieuw een autotoertocht uit te zetten, en wel op zondag
10 september aanstaande. Het plan is geboren om in NW-Overijssel
een prachtige route te gaan rijden en een bezienswaardige Classics on
Wheels-locatie te gaan bezoeken. Voor de echte liefhebbers, houd deze
datum vrij in uw agenda en schrijf u in. We rekenen op uw komst.
Het organisatiecomité bestaat uit Maarten Zier (jvi 1968) en Klaas Win-
ters (jvi 1974). Voor het programma en inschrijven zie blz. 16 van deze
VOKabulaire.

VOK-MOTORTOERTOCHT

zondag 10 september

Peter Fridrichs (jvi 1995) zal met Johan van Harmelen, gast en broer
van Jillis van Harmelen (jvi 1963), een route uitzetten in de omgeving
van Meppel (de Weerribben). Voor het programma en inschrijven zie
blz. 16 van deze VOKabulaire.

ROEIPLOEG

Het voornemen is de volgende wedstrijden te roeien:

za 26 augustus	Mestreechs Sjoenste (Maastrichts Mooiste)
	Roeiwedstrijd op de Maas bij Maastricht
za 7 oktober	36e Amsterdamse Grachtenrace
za/zo 4/5 november	31e Muiden-Pampus-Muiden

JAARLIJKSE VOK-REÜNIE:

zaterdag 16 december 2023

Opgave voor de rubriek Agenda naar: redactie@vok.nl

OPROEP VAN DE SECRETARIS

Na iedere verzending van het Jaarboekje of van een VOKabulaire ontvangen de penningmeester en de secretaris be-
richten dat de geadresseerde overleden dan wel verhuist is. Daarom graag een oproep aan eenieder om ervoor te zor-
gen dat nabestaanden er attent op zijn ook de VOK in te lichten en om zelf bij verhuizing dit direct door te geven aan
de secretaris. Daarnaast een verzoek aan leden die een overlijdensbericht krijgen van een VOK-lid: geef dit – wellicht
ten overvloede – ook even aan de secretaris door.

KRANSLEGGING 2023

door Anneke Mäkel (jvi 1978)

Het was mooi weer. De vlaggen bij het Nationaal Monument voor de Koopvaardij *De Boeg* in Rotterdam, ter nagedachtenis aan de slachtoffers die tijdens de Tweede Wereldoorlog vielen op zee, wapperden halfstok, in een matige zuidoosten wind. 4 mei was de eerste officiële warme dag van het jaar. Namens onze vereniging werd een krans gelegd door Fred Klop (jvi 1957) en Anneke Mäkel (jvi 1978). De muzikale begeleiding werd verzorgd door het Nederlands Douane Orkest. Het eerste nummer dat zij speelden was de muziek die hoorde bij de Engelse hymne *Eternal Father, Strong to Save*. Precies om tien uur werden vier glazen geslagen op een scheepsbel en vervolgens de nationale driekleur naast het monument halfstok gehesen door twee jonge leden van het Zeekadetkorps Rotterdam. De eerste krans werd gelegd namens het koninklijk huis door Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Margriet en burgemeester Aboutaleb volgde met een krans namens het gemeentebestuur van Rotterdam. Daarna werd het signaal taptoe geblazen door een hoornblazer van de kapel der Koninklijke Marine en een minuut stilte gehouden met aansluitend het 1e couplet van het Wilhelmus. Namens het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat werd vervolgens door minister Harbers een krans gelegd. Toespraken werden gehouden door burgemeester Aboutaleb en dominee Helene Perfors van Stichting Protestants Koopvaardijwerk Rijnmond. Uiteindelijk werden er nog vierentwintig kransen gelegd door verschillende maritieme organisaties waarvan een door ons lid Henk van Willigenburg (jvi 1964) namens het Koninklijk College Zeemanshoop samen met de Stichting Gedenkteken Zeemanspot en Nationaal Steunfonds. Het was voor het eerst dat het Koninklijk College Zeemanshoop deelnam aan deze ceremonie. Dit alles onder begeleiding van koraalmuziek van het Nederlands Douane Orkest. Het werd een indrukwekkende ochtend met om 10.55 uur een laatste groet in de vorm van een defilé langs de kransen op hun houders. Op het Journaal van 15.00 uur die dag werd nog kort aandacht besteed aan deze herdenking.

ETERNAL FATHER, STRONG TO SAVE.

Dit lied werd in 1860 geschreven door de Engelse onderwijzer William Whiting voor een van zijn leerlingen die op het punt stond per schip te vertrekken naar Amerika. Whiting was geïnspireerd door de gevaren op zee zoals beschreven in Psalm 107. Tegenwoordig is de tekst wat veranderd en in het Nederlands staat het bekend als kerklied onder andere vertaald door de in 2010 overleden theoloog, schrijver en dichter Willem Barnard. In bepaalde Missions to Seafarers over de hele wereld wordt het nog elke zondag gezongen. Het eerste couplet van de oorspronkelijke versie uit 1861 luidt:

*Eternal Father, strong to save,
Whose arm hath bound the restless wave,
Who bidd'st the mighty ocean deep
Its own appointed limits keep;
Oh, hear us when we cry to Thee,
For those in peril on the sea!*

PLAGERIJEN EN ANDERE ONAANGENAAMHEDEN (1)

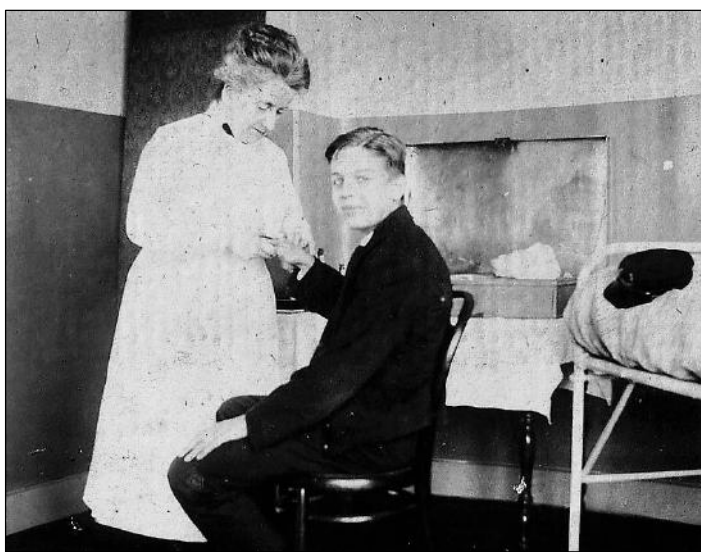
De verdrietige lotgevallen van Helena Slichtenbree, hoofd van de huishouding aan de Kweekschool voor de Zeevaart door Kees Polderman (jvi 1965)

Commandant! Ik ben zoo vrij het volgende onder uwe aandacht te brengen: De toon die U gewoon zijt te gebruiken als U me iets te zeggen hebt is meestal van dien aard dat geen enkele dame zich die kan laten welgevalen. Ik ben overtuigd dat U in tegenwoordigheid van H.H. Commissarissen nimmer op dien toon tegen me zoudt spreken.

Helena Slichtenbree moet de nodige schroom hebben overwonnen alvorens haar brief van 25 juni 1921 aan commandant Oderwald aldus te beginnen. Maar vanuit haar optiek had ze alle reden om de commandant een brief op hoge poten te schrijven. Twee dagen eerder had hij haar bij zich laten roepen en haar aangezegd dat ze zich tot de zomervakantie niet meer met de kwekelingen mocht bemoeien. Hij had daarbij als reden gegeven 'dat de kwekelingen dit jaar uitmunten door wanordelijk gedrag', en dat zij daar de directe oorzaak van was.

EEN BESCHAAFDE, ONTWIKKELDE VROUW ...

Een jaar eerder was de uit Deventer afkomstige Helena Johanna Wilhelmina Slichtenbree, 43 jaar oud, nog vol enthousiasme begonnen als hoofd van de huishouding aan de Kweekschool voor de Zeevaart. Amsterdam had ze al eerder leren kennen, ze was daarvoor al enige jaren onderwijzeres geweest aan de Nieuwe Huishoudschool in de Gabriël Metsustraat. In haar nieuwe functie genoot ze nu woon-

Ziekenzorg omstreeks 1920

ruimte binnen de muren van het Kweekschoolgebouw. In haar sollicitatiegesprek met commissaris Wilmink had deze uiteengezet waarom het wenselijk werd geacht een vrouw in deze functie te benoemen. Wilmink noemde het noodzakelijk dat de kwekelingen vooral aan de maaltijden en gedurende de recreatietijden omgang met een beschaafde, ontwikkelde vrouw zouden hebben, omdat ze de rest van de tijd steeds onder mannelijk toezicht stonden. Maar, zo had Wilmink gezegd, die vrouw moest zich niet beperken tot uiterlijke beschaving, ze moest ook verstand van en gevoel voor het gevoelsleven van jongens van die leeftijd hebben. En ook moest ze bereid zijn lichte

ziektegevallen te verplegen, omdat jongens met lichte ongesteldheden door gebrek aan personeel niet altijd kregen wat hen toekwam. Kortom, het was nodig dat een vrouw zou gaan over provisie, keuken, linnenkamer en personeel.

De dag daarop had Helena een gesprek gehad met commandant Oderwald, waarin deze een en ander min of meer herhaalde en bevestigde. En na het besluit tot haar aanstelling had de commandant de kwekelingen dit als volgt meegegeeld: 'Er komt in de vakantie een dame die voornamelijk voor jullie belangen zal zorgen; jullie kunnen met je grote en kleine noden ten allen tijde bij haar aankloppen.'

Notulen van de vergadering d.d. 1 juli 1920 van Commissarissen van het Vaderlandsch Fonds ter Aanmoediging van 's Lands Zeedienst, tevens Bestuurder van de Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdamⁱ

De voorzitter deelt mede, dat Mej. Slichtenbree zich bereid verklaard heeft als hoofd der huishouding op te treden op een salaris van f. 3000,- voorlooppig voor een proeftijd van één jaar.

Notulen van de vergadering d.d. 9 september 1920

Sedert 1 september is Mej. Slichtenbree in functie getreden. Een groot bezwaar is het, dat zij de woning van bootsman Kater niet kan betrekken, daar deze nog geen andere woning heeft kunnen vinden. De Commandant vraagt welke maatregelen genomen kunnen worden, opdat Kater zo spoedig mogelijk de woning kan verlaten. Besloten wordt, dat de Voorzitter na afloop van de Vergadering nog eens met Kater zal sprekenⁱⁱ

WE ZIJN VOLWASSEN MENSCHEN ...

En nog geen jaar later dus deze pinnige brief. Een brief van vier kantjes waarin Helena ernstig protest aantekent tegen de wijze waarop de commandant haar behandelt. Het verbod om zich nog met de kwekelingen te bemoeien is voor haar de druppel die de emmer doet overlopen. Al eerder had zij zich opgewonden over de kleinerende wijze waarop de commandant haar behandelde, over de wijze waarop hij haar regelmatig passeerde met rechtstreekse orders aan keuken of linnenkamer, en over de recente order van de commandant dat de kwekelingen haar alleen 'na schriftelijke permissie' mochten benaderen. In de brief spuit ze haar frustraties er nu allemaal uit.

Helena noemt het verbod onpedagogisch. *U doet de kwekelingen tekort, U doet de goeden geest tekort, U bederft de laatste indruk die de jongens van school meenemen.* En ze houdt de commandant een spiegel voor: *Doch laat ons nu eens aannemen dat ik verkeerd deed, wie doet dat niet? Hebt U nooit gefaald in Uw leven? Hebt U het als 1e Officier Uwen Commandant altijd naar den zin kunnen maken? Had die niet dikwijls ongelijk ten opzichte van U?*

Zij besluit haar brief op gepassioneerde wijze: *We zijn volwassen mensen, Commandant, en een eventueel verkeerde opvatting moet m.i. samen besproken worden en uit de weg geruimd; zodoende leert men elkaar begrijpen en waardeeren, terwijl standjes en onverdiende aanmerkingen tot niets leiden. Door Uw houding toont U dat U me in alles ongeschikt vindt, ik verdedig me door dit schrijven terwijl ik mijne verwondering uitdruk dat het U niet is mogen gelukken na 9 maanden een juist beeld van mijn persoonlijkheid en een waardeerend oordeel over mijn werk te kunnen krijgen...Doch dit weet ik heel stellig: Uw houding jegens mij benadeelt de goede verstandhouding op school, en die schijnt me toch van meer belang te zijn dan Uw blijkbaar persoonlijke antipathie waartoe ik beslist geen aanleiding heb gegeven en waarvoor de reden elders gezocht moet worden.*

Al snel nadat Helena Slichtenbree haar brief aan de commandant zond zal ook voor haar de zomervakantie zijn begonnen, en onmiddellijk daarna de voorbereiding van het nieuwe schooljaar. Hoe en in welke gemoedstoestand Helena haar zomervakantie heeft doorgebracht blijft ongewis, maar in een brief van 5 september 1921 laat zij – in aanzienlijk bedekter termen – ook de commissarissen van het Vaderlandsch Fonds weten weinig gelukkig te zijn met haar situatie. Ze wijst op het einde van haar proeftijd en vraagt om een onderhoud met de commissarissen over de voortzetting van haar betrekking aan de Kweekschool. Ze geeft aan in haar eerste jaar de nodige ‘moeilijkheden’ te hebben onderhouden, en dat haar functie niet bleek te zijn zoals die haar bij haar sollicitatie was voorgespiegeld. Ze dringt er daarom bij de commissarissen op aan dat haar taken als hoofd van de huishouding alsnog schriftelijk worden vastgelegd.

LADYLIKE EXCUSES ...

De commissarissen moeten met deze brief nogal in hun maag hebben gezeten. Weliswaar wisten ze dat er enig ongenoegen smeulde tussen de commandant en het hoofd van de huishouding, maar zij hadden geen reden gezien om in te grijpen. Met de brief van 5 september kwam het Kweekschoolbestuur echter niet meer onder de kwestie uit.

In enige ‘amicebriefjes’ van begin september geven commissarissen onderling blijk van hun gevoelens over de kwestie. Zo schrijft commissaris Van Lennep aan een ‘amice’ dat naar zijn mening eerst een grondig onderzoek dient plaats te vinden alvorens te besluiten mejuffrouw Slichtenbree te ontslaan. En mocht zij worden ontslagen dan kan in geen geval ‘Mevr. O’ (geduid wordt op de echtgenote van de commandant) haar plaats innemen, *dit zou een al te droevige comedie zijn.*

Notulen van de vergadering d.d. 8 september 1921
Ingekomen is een schrijven van Mej. Slichtenbree d.d. 5 september 1921, waarbij deze vraagt of het de bedoeling is van Commissarissen, nu de proeftijd van een jaar verstreken is, deze tijdelijke betrekking in een vaste te veranderen. Zoo ja, dan verzoekt Mej. Slichtenbree om een onderhoud. Zij wenscht alsdan schriftelijk vastgelegd te zien welke haar werkzaamheden en verplichtingen aan de school zijn. De Heren Van Lennep en Naber voegen hieraan nog toe dat hun ter oore is gekomen dat er eenige wrijving bestaat tusschen den Commandant en Mej. Slichtenbree, o.m. een gevolg dat de werkzaamheden van Mej. Slichtenbree niet precies

omschreven zijn. De Heer Beels wordt uitgenoodigd het door Mej. Slichtenbree gewenschte onderhoud met haar te hebben, en deze zaak verder te regelen.

De commandant gooit vervolgens ook zijn steen in de vijver. In zijn brief van 14 september schrijft Oderwald aan voorzitter Beels dat wat hem betreft de verhouding met het hoofd van de huishouding onmogelijk is geworden, en dat haar proeftijd niet zou moeten worden gevolgd door een vaste aanstelling. De brief sluit af met de woorden *Mej. Slichtenbree is hier niet op haar plaats.*

Uit de archiefstukken is niet af te leiden wat er in de dagen daarop allemaal is gebeurd. Maar waarschijnlijk is dat Slichtenbree en Oderwald beiden door enige commissarissen zijn uitgenodigd op te draven om in hun aanwezigheid het onderling geschil uit te praten. Blijk daarvan geeft een droge aantekening van commissaris l'Honoré Naber op Helena's brief van 25 juni, luidende: *Op heden 17 september 1921 heeft schrijfster van dezen brief aan den Commandant ladylike excuses aangeboden in onze tegenwoordigheid en zijn deze excuses door de Commandant aanvaard en door ons voldoende geacht, waarna de brief is gedeponeerd in het geheim archief.*

Welke woorden in de commissarissenkamer zijn gewisseld, en hoe ladylike Helena's excuses waren is binnenskamers gebleven. Maar zeer waarschijnlijk is tijdens de bijeenkomst op 17 september ook afgesproken dat een ‘instructie voor het hoofd van de huishoudelijke dienst’ wenselijk was, iets waar Helena in haar brief van 5 september zelf ook voor had gepleit. Commissaris Naber neemt het op zich om hiervoor een concept op te stellen. Dat doet hij voortvarend, al binnen enige dagen ligt er een concept dat aan de commandant en aan het hoofd van de huishouding wordt voorgelegd. De laatste reageert al op 20 september, en toont zich dankbaar voor het concept, zij het dat ze daarbij nog een paar vragen en opmerkingen aantekent. De commandant reageert vervolgens op 26 september, ook hij heeft nog een paar opmerkingen en enige voorstellen tot aanpassing, zoals over ‘het

Jan Oderwald
 Stadsarchief Amsterdam

verkeer in de eetzaal': *Het lijkt mij b.v. noodig dat de juffrouw alvorens plaats te nemen eens rondziet of alle jongens ordelijk zijn en voorts dat zij alle onbehoorlijkheden in houding of gesprek aan tafel aan den Commandant rapporteert.*

Al dan niet na verwerking van de gemaakte opmerkingen stellen de commissarissen vervolgens de instructie vast.

Notulen van de vergadering d.d. 13 oktober 1921

De Voorzitter doet mededeeling van de uitkomsten van het onderzoek inzake de kwestie Mej. Slichtenbree. Fouten zijn aan weerskanten gemaakt. Er is een bevredigende oplossing gevonden, Mej. Slichtenbree krijgt nu een volledige instructie waardoor haar positie verbeterd wordt, terwijl haar wordt voorgesteld haar in rang te assimileren met den 1en officier. De instructie wordt voorgelezen en vastgesteld.

Afgaande op de archieven van de commissarissen lijken hiermee de gemoederen op de Kweekschool te zijn bedaard. Wel moet er eind 1921 nog even een klein maar opmerkelijk huisvestingsprobleem worden opgelost.

Notulen van de vergadering d.d. 8 december 1921

Ingevolge opdracht van de Vergadering heeft de Voorzitter een onderzoek ingesteld naar de huisvesting van Mejuffrouw Slichtenbree. De klachten die Mej. Slichtenbree daarover geuit heeft zijn inderdaad gegrond, daar de slaapkamer niet aan de eischen die gesteld mogen worden voldoet. De kweekelingen die op de ziekenzaal liggen en zich naar de W.C. moeten begeven, moeten daarvoor door de slaapkamer van Mejuffrouw Slichtenbree. De Voorzitter stelt daarom voor de tweede ziekenzaal te veranderen in een slaapkamer voor Mej. Slichtenbree, terwijl dan van de tegenwoordige slaapkamer een badkamer voor de zieken gemaakt kan worden. De Vergadering vereenigt zich met dit voorstel.

DEN GOEDEN NAAM VAN DE KWEESCHOOL ...

Een jaar later ontvlamt de situatie echter opnieuw. Op 29 november 1922 schrijft Helena Slichtenbree een tweetal brieven aan voorzitter Beels: één waarin ze – 'officieel' – om een onderhoud verzoekt, de ander om – 'officieus' – te rapporteren dat de houding van de commandant steeds onaangenaamer wordt. Ze tekent daarbij in keurige bewoordingen aan dat ze zich bewust is dat de commissarissen haar mogelijk als een lastpost ervaren, maar benadrukt dat het niet gaat om haar persoonlijk belang maar om dat van de Kweekschool. Op 4 december vult ze een en ander aan met een drietal concrete klachten: de commandant weigert haar op de afgesproken tijdstippen te ontvangen, de commandant doet tegen de afspraken zelf bestellingen betreffende het huishouden, en de commandant ondermijnt haar positie bij officieren, kweekelingen en ondergeschikten.

Op diezelfde 4e december reageert commandant Oderwald als door een wesp gestoken op Helena's klachten. De eerste klacht bestempelt hij als *onjuist*, de derde als *onwaar*; op de tweede klacht is zijn commentaar dat die *een gevolg is van hare nalatigheid en gebrek aan vertrouwen mijnerzijds*. Hij sluit zijn korte brief af met de mededeling dat *ik de laatste dagen zéér in mijne overtuiging ben gesterkt dat het voor den goeden naam van de Kweekschool gewenscht is dat mej. Slichtenbree zoo spoedig mogelijk vertrekt ...*

Commissaris Beels verzoekt Helena om een nadere toelichting op haar klachten, ze geeft deze in een brief van 11

december. En vervolgens bevallen de commissarissen al snel van hun conclusies. In de richting van het hoofd van de huishouding zijn deze enigszins vergeelijkend voor wat betreft het gedrag van de commandant, en worden nog wat zaken aangestipt die de commissarissen wel en niet van haar verwachten. *Wij wenschen niet dat de kweekelingen onnodig hard worden opgevoed, maar nog meer dient gewaakt te worden (met het oog op latere ervaringen als stuurmansleerling aan boord op te doen) tegen zachtheid in aanpakken ...*

Maar in de tot de commandant gerichte conclusies geven de commissarissen hem toch wel een tik op de vingers. Ze spreken van *misverstanden*, en van hun overtuiging dat *Mejuffrouw Slichtenbree haar dienst waarneemt zooals haar instructie luidt*. Maar ook: *Wij vinden dat door den Commandant het prestige van ons Hoofd van de Huishouding niet genoeg wordt hooggehouden ...*

De kwestie rond 'de juffrouw' blijft ondertussen geenszins binnenskamers. Op 16 december schrijft commissaris-correspondentⁱⁱⁱ W.C. Hudig aan commissaris D. Hudig over wat hij heeft vernomen uit de mond van de moeder van een kwekeling: *De samenwerking tussen de Commandant en Mejuffrouw Slichtenbree schijnt zeer slecht te zijn. De laatste klaagt over de behandeling die zij van de Commandant te verduren heeft en zegt dat hij zenuwziek is*. Op 21 december stuurt commissaris Hudig deze brief door aan commissaris Beels, in de vergadering van commissarissen van 11 januari 1923 zal de brief vervolgens kort aan de orde komen.

DE COMMANDANT IS EEN ZENUWPATIËNT ...

Op de dag na Kerstmis 1922 stuurt Helena – zij is met kerstverlof te Deventer – opnieuw een brief aan voorzitter Beels. Ze schrijft dat de situatie op de Kweekschool verder is verslechterd. *Het plagen en het onrechtvaardig en onoordeelkundig aanmerking maken heeft geen grens meer*. Ze bestempelt de commandant als *zenuwpatiënt* en stelt zich vaak af te vragen of ze in een *krankzinnigengesticht* vertoeft. Opnieuw noemt ze een aantal concrete voorbeelden van zaken die haar het werken vrijwel onmogelijk maken. Maar ze schrijft ook dat ze *vastbesloten is niet te wijken voor een man die zijn redenen heeft mij te willen weggagen*, en te vrezen dat ze de afgelopen jaren te inschikkelijk is geweest, waardoor de commandant de indruk heeft gekregen dat zij niet tegen hem is opgewassen.

Ook commandant Oderwald zit rond die kerstdagen niet stil, op 28 december bevalt hij van een voorstel voor een herziene instructie. Bovenaan de eerste van een aantal handgeschreven bladzijden zet hij daarbij onmiddellijk de toon: *Het beheer der huishouding is aan eene dame opgedragen; zij draagt de naam van 'Huishoudster'*. In het vervolg van zijn voorstel kleedt hij de oorspronkelijk bedoelde functie van hoofd van de huishouding geheel uit en maakt deze op alle fronten ondergeschikt aan de commandant. *Er wordt van haar verwacht dat ze de bedoelingen van de Commandant goed begrijpt, zoodat wanneer deze Instructie tot enig verschil in meening mocht leiden, zij zich te houden heeft aan de opvatting van den Commandant*. Het is zonneklaar dat Oderwald sinds het sollicitatiegesprek in de vroege zomer van 1920 tot nieuwe inzichten is gekomen ...

Begin januari 1923 neemt een van de commissarissen het op zich om Helena's brief van 27 december met haar te bespreken. Hij doet van dat gesprek op 5 januari uitvoerig verslag, in de vorm van een aantal 'voorbeelden van plagen en onoordeelkundig optreden van commandant en personeel'. Die voorbeelden betreffen onder meer het gebrek aan medewerking bij de noodzakelijke reparatie van een strijkijzer, problemen bij het gebruik van de slechts twee in de Kweekschool aanwezige telefoons (de commandant bedient de hoofdschakelaar tussen beide toestellen ...), ruzietjes met de 1e officier en de rol daarbij van een haar mond voorbijprattende werkster, en het gedrag van de commandant na onderschepping van een brief aan een kwekeling van zijn meisje (hetgeen destijds verboden was).

Concluderend tekent het verslag het volgende uit Helena's mond op: *Mijn jongens zijn mij helemaal ontnomen. Een kwekeling vertelde mij dat de commandant zich ten aanhoore van velen heeft uitgelaten tegen kwekelingen ongeveer: 'jullie behoeft je niet te storen aan juffrouw Slichtenbree'. Mijn betrekking is nu zuiver administratief geworden, mijn omgang met de kwekelingen wordt door de commandant op allerlei wijzen tegengehouden. De commandant tracht mij op alle manieren te plagen en mijn dienst onaangenaam te maken. Ook het andere personeel, op order van de commandant. De moeilijkheden die ik ondervind zouden mij zeker al lang te zwaar zijn gevallen, ware het niet dat ik ervan overtuigd ben het vertrouwen te genieten van de commissarissen.*

Tot zover de lotgevallen van Helena Slichtenbree tijdens haar eerste paar jaren als hoofd van de huishouding aan de Kweekschool voor de Zeevaart. In een vervolgafllevering in de volgende VOKabulaire zult u kunnen lezen of zij met de commandant in het reine zal komen en of zij het vertrouwen van de commissarissen zal blijven genieten. Nu alvast een tipje van de sluier: het gaat nog flink stormen ...

Noot: Dit artikel omvat enig beeldmateriaal van personeel van de Kweekschool in de jaren twintig van de vorige eeuw; het is niet bekend of Helena Slichtenbree hierop ook is afgebeeld.

Bronnen:

Archief van het Vaderlandsch Fonds ter Aanmoediging van 's Lands Zeedienst; Stadsarchief Amsterdam, inventarisnummer 949; meer in het bijzonder:

Nummer 49: Notulen der vergaderingen van Commissarissen van het Vaderlandsch Fonds te Amsterdam, 1920-1926; Nummer 679: Stukken betreffende een conflict tussen commandant J. Oderwald en het hoofd van de huishouding, mejuffrouw H. Slichtenbree;

Nummer 1138: Stukken betreffende klachten over onrechtvaardigheden en hardvochtig optreden jegens kwekelingen door de commandant.

ⁱDe voltallige vergadering van commissarissen bestond destijds uit 18 personen, allen van het mannelijk geslacht. Bij de formele vergaderingen was de commandant in beginsel als toehoorder aanwezig.

ⁱⁱHet zou nog even duren voordat de roemruchte bootsman Simon Kater uit zijn woning in het Kweekschoolgebouw vertrok. In de vergadering van 11 november 1920 krijgt de commandant opdracht te onderzoeken of voor Kater woonruimte kan worden gevonden in de Prins Hendrik Stichting, destijds een tehuis voor oud-zeelieden te Egmond aan Zee. Dit onderzoek lijkt echter niets op te leveren, want pas op 9 december 1920 kan worden genotuleerd dat de oud-bootsman eindelijk een kamer heeft gevonden. Omdat Kater klaagde over de hoge kosten van zijn verhuizing besloten de commissarissen hem daarin tegemoet te komen met een bedrag van 75 gulden.

ⁱⁱⁱIn verschillende steden waren destijds 'commissarissen-correspondent' actief voor het Vaderlandsch Fonds. Zij zamelden onder meer geld in voor de fondsen, waren contactpersoon voor ouders van kwekelingen woonachtig in hun regio, en voorzagen potentiële kwekelingen van informatie. De functie van commissaris-correspondent verwaterde geleidelijk en werd na de Tweede Wereldoorlog afgeschaft.

Afscheidsreceptie kleermaker

Beeldbank Stadsarchief Amsterdam

VAN DE ROEIPLOEG

door Klaas Wester (jvi 1970)

Na de winterstalling, waarin door meerdere *Kaatje*-roeiers het nodige onderhoud gepleegd werd, het plechtige afscheid van Floris Menting (jvi 1964), het jonge vaderschap van Wolfert Voet (jvi 1991) en de jaarvergadering in het gebouw van het Koninklijk College Zeemanshoop, werd *Kaatje*, juist voorzien van een vers laagje antifouling, begin maart wederom te water gelaten bij Jachthaven Twellegea, gelegen aan het Zijkanaal K te Nieuwendam.

Op de vergadering werd besloten dat *Kaatje* mee zou doen aan de 15e 'Vechten op de Vecht' op 1 april, wat direct

11 maart, de eerste slagen van het seizoen 2023

nootte tot een paar stevige trainingen. De riemen voelden goed aan en onder strakke leiding van stuurman Patrick Schoonenberg (jvi 1974) werd de draad weer snel opgepakt. De woensdagavondploeg roeit immer om en nabij 12 kilometer, waarna in 'Café 't Sluisje' een prettig

evaluatiegesprek volgt. De zaterdagochtendploeg trakteert zichzelf halverwege de roeitocht op een kop koffie met een punt bij Café 'Pleinzicht'.

VECHTEN OP DE VECHT, 1 APRIL 2023

In 2009 is begonnen met het organiseren van een rondje roeien op de Vecht in Weesp. Inmiddels na al die jaren bekend als dé start van het sloeproeseizoen. De route, de start is gelukkig terug in de Kom van Weesp, de ruim 11 km over de slingerende Vecht en de diversiteit aan deelnemers, maakt het een heerlijke wedstrijd. Maar ook de drukte in de Kom, een veelkleurig schilderspalet van de bijna 100 sloepen, is vermeldenswaard.

Kaatje werd, zoals eerder bij races in de regio, tezamen met de *Igor*, een aluminium whaler van de woonbootbewoners van Zijkanaal K, gesleept door een scheepje van diezelfde woongroep. Een ijverige ambtenaar van RWS hield de sleep op het Amsterdam-Rijnkanaal stil. Controle! De schipper kon de sleepvergunning en zijn vaarbewijs slechts digitaal tonen, hetgeen niet als voldoende werd beoordeeld. Na het uitschrijven van een boete, mochten we wonderwel onze weg vervolgen met als voorwaarde dat voor de terugweg een andere oplossing gevonden diende te worden. Eenmaal in Weesp aangekomen, draaiden de bruggen niet! Een 1 aprilgrap? Neen, de brugwachter was niet op de hoogte van het gebeuren en hield blijkbaar zaterdag siësta. Uiteindelijk werd hij opgetrommeld, hetgeen evenwel de start van de dames en dientengevolge ook van de heren met ruim een half uur vertraagde. En toen begon het ook nog te regenen. Was Murphy vandaag weer bezig? Frank Steen (jvi 1980) nuanceerde: 'Slecht weer bestaat niet, wel slechte kleding.'

Het wachten was op de terugkerende damessloepen, die eenmaal in de Kom van sekse wisselden(?). In de Kom werd even geboord bij *Kaag Schuim* en de *Laura G*. Met beide sloepen wordt wel bemanning uitgewisseld bij tekort aan roeiers. In de *Laura G* roeide vandaag oud-kwekeling Klaas Wester (jvi 1970), die ook vaak in *Kaatje* acte de préséance geeft. Voor de start (*Kaatje* had startnummer 119) gaven twee sloepen, waaronder de *Laura G*, een roeiersgroet ('Riemen ...op') voor een zeer recent overleden aan de sloep verbonden persoon. Een indrukwekkende stilte in de Kom, gevolgd door applaus van deelnemers en publiek, begeleidde de groet.

Dan de race. Even voor het sluisje werden we weggeschooten. Vijf kort, vaart maken en dan één kant laten lopen. Stuurboord in dit geval, want direct na de sluis ging het strak naar stuurboord. Altijd spektakel daar. Loopt het gesmeerd? Wordt er al een riem gekraakt? De meeste toeschouwers verzamelden zich daarom ook rond de sluis. Je kon de roeiers bijna aanraken. De Vecht is breed. Passeren, of liever je laten passeren, gaf met gentleman Joost aan het roer weinig problemen. Dat hebben we wel anders

Wie zat vandaag waar in Kaatje? Op doft 1 Hans de Ruiter (jvi 1966) en Claudio Militello (jvi 1989); op doft 2 Steven Leffelaar (jvi 1980) en Frank Steen; op doft 3 Marcel Goddijn (jvi 1990) en Patrick Schoonenberg (jvi 1974); op slag Artto Brakkee (jvi 1978) en Ruud van Gorkum (jvi 1980); aan het roer de meest ervaren man van Kaatje, Joost van Kessel (jvi 1963). Voorwaar een compleet team van oud-kwekelingen. Het noopte Patrick tot de uitspraak: 'Nu al trots ongeacht resultaat'.

Foto overgenomen uit WeesperNieuws onder WeespFoto.nl.

meegemaakt. In het vervolg van dit verhaal leer je een andere stuurman kennen. Van een gevecht konden we dit keer dus niet spreken. Niet met andere sloepen, maar misschien wel met onszelf. We trainen dan wel elke week zo'n 12 km, maar dit was om 't echie. En dat is toch écht wel wat anders. Zo kronkelden we langs woonarken, herenhuizen en fortificaties naar het zogenaamde Ballastgat, waar na het rondenvan een landtong de andere 5 tot 6 km op ons wachtten. De wind werkte de eerste kilometers flink tegen, maar hielp ons gelukkig weer bij een volgende kronkel. Aftellen mannen! De verkeersbrug, Fort Uitermeer, de woonboten, de molen ...

En dan eindelijk de Lange Vechtbrug. Nog even aanzetten tot de *Hydrograaf* liet horen dat je de finish gepasseerd was. Welgeroeid mannen! De tijd? 1 uur 22 minuten.

Op de terugweg was een Amsterdamse havendienstboot zo vriendelijk ons naar huis te slepen.

RONDJE DE WOUDE, 29 APRIL

Patrick Schoonenberg en Ruud van Gorkum roeiden vandaag in de *Laura G* de twee rondjes rond het eiland De Woude nabij het Alkmaardermeer. Slechts 12 sloepen deden mee, dus we eindigden hoog. Ik haal dit rondje even aan daar ik eerder beloofde over een stuurman te schrijven. Het was een mooie roeitocht waarbij wij heus na inhalen van diverse sloepen een half rondje op kop lagen. Toen kwam de *Igor* en een paar snelle kuikensloepen. En toen kwam daar tijdens het 2e rondje een whaler opzetten. Waar kwam die in ene vandaan? Druk gespeculeer in de boot. We moesten en zouden haar voorblijven! Ondanks opzwepende oneliners van Ruud kwam ze gestaag opzetten. Enkele honderden meters voor de finish blindeerde de pont de halve doorvaart. Slechts één sloep kon passeren en daar kwam de ware stuurmanspirit boven bij Patrick. Bootsman Tarzan had hem ooit getemd, maar het vuur is niet gedoofd. We keken naar achter en zagen het gebeuren, maar Patrick hield zijn blik strak op de finish gericht en was even Oost-Indisch doof voor het geschreeuw schuin achter hem. Spektakel alom. Na de pont gaf hij ruimte waarna de beide whalers gezamenlijk over de eindstreep gingen. Patrick maakt vrienden, doch soms ook niet! Het werd gelukkig sportief opgenomen en we kregen geen maaiende riemen om de oren. Patrick en Ruud, bedankt namens de *Laura G*!

Onderwijl wordt er weer flink geroeid en gesocialized op beide dagen. Er liggen immers wedstrijden in het verschiet.

za 26 augustus	Mestreechs Sjoenste (Maastrichts Mooiste) Roeiwedstrijd op de Maas bij Maastricht
za 7 oktober	36e Amsterdamse Grachtenrace
za/zo 4/5 november	31e Muiden-Pampus-Muiden

VERSLAG VOK-GOLFDAG 22 MEI 2023

door Hans den Ouden (jvi 1967)

De jaarlijkse VOK-golfdag, in 2003 op initiatief van Henk Post voor het eerst gespeeld, vond dit jaar plaats op maandag 22 mei, en zeer toepasselijk op de baan waar het toernooi ook in 2003 werd gespeeld, Golfbaan Spaarnwoude, aan de boorden van het Noordzeekanaal.

Erg leuk om weer terug te zijn op de baan waar we in 2003 voor het eerst in VOK-verband het edele golfspel beoefenden! Toen speelden zeker 40 oud-kwekelingen mee, een aantal dat in de loop der jaren helaas ieder jaar wat minder werd, wat waarschijnlijk toch te maken heeft met het toenemen van onze leeftijd. Dit jaar waren we met elf spelers, een ietwat teleurstellend aantal, en gezegd mag worden: de thuisblijvers hebben ongelijk gekregen!

De winnaar van het toernooi van vorig jaar, Ton Stern, was de organisator van het dit jaar te spelen toernooi en het heeft ons werkelijk aan niets ontbroken.

Een prachtige, zonovergoten dag, een golfbaan die er erg goed bij lag, goed gezelschap, kortom alle voorwaarden voor een mooie dag.

Rond tien uur stond de koffie klaar en de spelers ontvingen een doosje golfballen met Kaatje-logo en een ballenhanddoekje met het logo van de VOK. Een leuke geste! Er was gelegenheid om even warm te slaan en om 11.20 uur startte de wedstrijd met de eerste flight van vier man. Erg leuk om met jaargenoten en oud-collega's een ronde golf te spelen.

Om een uur of halfvijf waren we terug en was het goed toeven op het terras bij de borrel met toebehoren.

Hierna volgde een prima dagschotel met een door het bestuur van de VOK aangeboden glas wijn, wat zeer werd gewaardeerd! Na het diner reikte Ton de prijzen uit.

De longest drive was voor Piet Mink en de neary voor Ton Stern zelf.

De derde prijs voor het golftoernooi was voor Klaas Reinigert, de tweede prijs voor Ronald Otten en de winnaar was voor het tweede jaar Ton Stern zelf, een feit waarop hij waarschijnlijk niet had gerekend! Na een afsluitend kopje koffie namen we afscheid van elkaar met een fijne herinnering aan een prachtige dag! Namens alle deelnemers een woord van grote dank voor Ton Stern voor de uitstekende organisatie van deze dag! Hopelijk treffen we elkaar volgend jaar weer, en dan met een wat groter aantal!

De deelnemers aan de VOK-golfdag van links naar rechts: Koos Jongbloed (jvi 1959), Ton Stern (jvi 1959), Ed de Gruijter (jvi 1962), Piet Mink (jvi 1972), Hans den Ouden (jvi 1967), Ruud Hoogervorst (jvi 1978), Theo Zurhake (jvi 1966), Ronald Otten (jvi 1975), Klaas Reinigert (jvi 1959), Carel Coops (jvi 1964), Evert Jan van Drent (jvi 1966).

INTERVIEW MET CAREL FRANKEMA (JVI 1949), 22 maart 2023

door Anneke Mäkel (jvi 1978)

Carel heeft een indrukwekkende reader in A4- formaat geschreven, genoemd 'Het levensverhaal van Carel Frans Frankema'. Dit leest als een spannend boek. Aan zijn jaar van intrede is te zien dat hij al op leeftijd is. Dit is niet te merken, want net als in zijn boek weet hij pakkende verhalen te vertellen en beschikt over een zeer goed geheugen. Geboren in Amsterdam verhuisde hij al op vroege leeftijd naar Baarn. Zijn moeder, in 1946 weduwe, legde contact met een koopvaardijofficier. Tijdens de oorlog was deze man buitengaats geweest en had gevaren voor de SMN. Dit was voor Carel de aanleiding om ook naar zee te willen. Hij had in 1946 zijn mulodiploma op zak en meldde zich bij de 'Commissie van aanneming' van de Kweekschool voor de Zeevaart. Helaas werd hij niet aangenomen. Het gezin verhuisde naar Amsterdam en daar vervolgde Carel zijn studie aan de HBS. In 1949 behaalde hij ook dit diploma en werd nu wel aangenomen op de Kweekschool voor de eenjarige cursus.

Hoe was de tijd op het internaat?

'Ik heb daar slechte herinneringen aan. Het was duur, de kleding die je moest dragen was tweedehands, het eten was matig en de accommodatie liet behoorlijk te wensen over.' Omdat Carel naar zijn boek refereerde voor verdere informatie volgt hier een samenvatting van het hoofdstuk 'Kweekschool voor de Zeevaart'.

Je moest verplicht intern, ook al woonde je in Amsterdam. De kosten waren hoog, zeker zo'n fl.1000,- per jaar. Dit leende ik van de koopvaardijofficier die uiteindelijk mijn stiefvader werd. We zaten met 25 geselecteerde jongens op de eenjarige opleiding. Het gebouw was oud en tochtig. Het uniform was tweedehands en ouderwets. Het bestond uit een 'baadje' met twee rijen knoopjes, een broek en geen jas, maar een cape. De laatste twee zonder zakken, wat zeer onhandig was. Op school werd een linnen broek en een dikke witte blouse met zwarte kleine das gedragen. In de winter was wollen ondergoed verplicht waarbij de lange wollen onderbroek nogal kriebelde. Het eten was matig zowel van kwaliteit als kwantiteit. Het voedsel was toen nog voor een deel op de bon. Voor een weekeind weg moest een zogenaamd verlofboekje ingevuld worden met opgaaf van redenen, afgetekend door ouder of voogd om aan te tonen dat je daadwerkelijk thuis was geweest. Beneden waren vier leslokalen, boven twee slaapzalen voor zo'n 125 jongens. De week begon op zondagavond om 21.30 uur. Dan werd je geacht binnen te zijn. Te laat betekende straf in de vorm van arrest. Eén dag arrest stond voor een woensdagmiddag niet naar buiten. Drie dagen arrest betekende: een woensdagmiddag, een zaterdagmiddag en een hele zondag binnen. Zoals bekend, hanteerde de kweekschool een strak regime (nog steeds grotendeels van toepassing in de jaren 70, red.). Dit uitte zich onder meer in het volgende programma: om 21.45 uur naar bed. Dit bed bestond uit een smalle 'kooi' met ervoor een kist voor je spullen en nette pak. 22.00 uur licht uit. 06.00 gewekt door een schreeuwende bootman: 'Rijzen, rijzen. Niet je sokken op bed aandoen.' De stenen vloer was

namelijk ijskoud. Zomer en winter stonden de ramen open. De wasgelegenheid was twee stenen trappen af naar beneden. Terug naar boven, aankleden, het bed afhalen en het matras dwars bol over het bed buigen. Om 06.20 naar de eetzaal voor een mok slappe koffie en een droge boterham. Van 06.30 tot 07.30 uur verplicht studeren in het klaslokaal. Van 07.30 tot 07.45 zonder jas naar buiten. Van 07.45 tot 08.00 uur bed opmaken en schoonmaken. Ik zat in de ploeg 'slaapzaal dweilen en droog maken'. Van 08.00 tot 08.30 uur ontbijt in de eetzaal; een mok slappe koffie, een bord pap of een paar droge boterhammen. Van 08.30 tot 12.30 les in het leslokaal. Van 12.30 tot 13.00 middageten. Meestal een prak stampot. Van 13.00 tot 13.30 uur luchten. Weer les van 13.30 tot 17.30 uur voor de eenjarige opleiding. De tweejarige opleiding had al om 16.30 vrij en een uur om te ontspannen. Van 17.30

tot 18.30 uur avondeten en weer luchten. Van 18.30 tot 21.30 uur studeren en verder zoals eerder beschreven. Woensdagmiddag werd vrijgegeven van 14.30 tot 21.30 uur. Zo ook zaterdagmiddag en zondag van 10.00 tot 21.30 uur. Voordat je de poort uit mocht was er eerst inspectie. Per klas werd er aangetreden op de binnenplaats. De eerste officier keek of je uniform netjes zat en je haar niet te lang was. Soms moest je met je kleebrorstel in de hand staan om te laten zien dat je die nog had.

Alle 25 studenten slaagden. Zij kregen een diploma AS of BS, maar hiermee kon je nog niets. Voor het uiteindelijke diploma 3e stuurman moest er nog een jaar vaartijd volgeemaakt worden. Dit deed ik als leerling-stuurman met een

verdienste van fl.100,- per maand op het ms *Tarakan* van de SMN. Daarna volgde het uiteindelijke examen op de Hogere Zeevaartschool in de Foeliedwarstraat, achter de kweekschool, waar ik voor slaagde. De lening die ik nog had bij mijn stiefvader werd nu door hem kwijtgescholden.

Hoe lang heb je gevaren?

‘In totaal 9 jaar, van 1950 tot en met 1959.’

Wat is een van de opmerkelijkste situaties die je hebt meegemaakt in die tijd?

‘In 1957, ik was toen 2e stuurman op het ms *Camerounkust*, kwam de kapitein op het idee om op volle zee, ter hoogte van de Canarische Eilanden, een sloepoefening te houden en met een bemande sloep te water te gaan. Ogenschoonlijk was het een gladde zee. Als 2e stuurman was ik commandant van de sloepen. De kapitein legde het schip stil en de oefening kon beginnen. Er stond, ondanks de vlakke zee, een deining waarop het stilliggende schip begon te slingeren. De sloep hing boven de waterlijn en begon mee te slingeren. Zo’n 4 à 5 meter van het schip af om dan weer terug met een denderende klap tegen het schip te slaan. Dit gebeurde tijdens het vieren wel 4 tot 5 keer. Door het slingerende schip varieerde uiteindelijk de afstand van de sloep tot het water tussen de 1 en 3 meter. Ik haalde het valpatent over en de sloep kwakte in zee. De voortros waarmee we aan het schip vastzaten werd losgegooid. Nu werd het echt gevaarlijk, want ons schip voer weg. Na enige tijd draaide het schip en

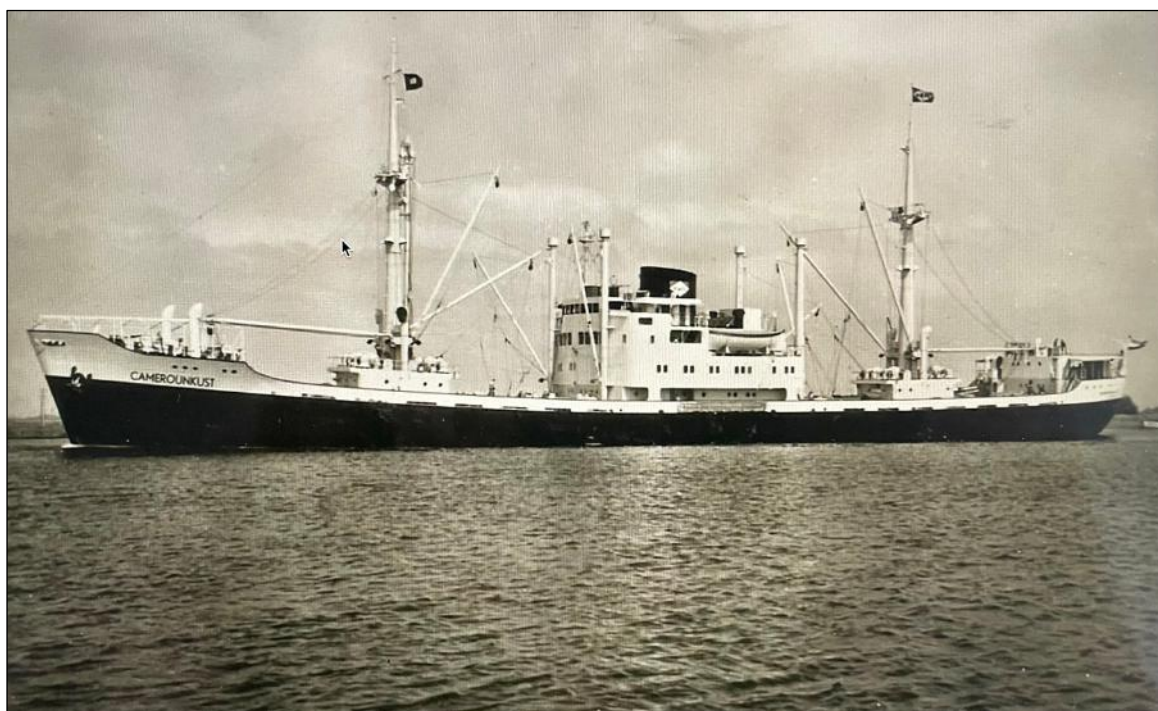
kwam gelukkig weer terug. Het lastigste moest toen nog komen. Een reddingboot wordt op volle zee nooit weer aan boord gehesen. Nu moest dit wel gebeuren en ook nog bij slingerend schip. De blokken waren bijna niet in de haak te houden. Een paar keer was een van de blokken zelfs uit de haak geschoten en hing de sloep aan het andere blok met het risico dat de bemanning buiten boord viel. Na lang proberen lukte het eindelijk. Het was een wonder dat iedereen deze oefening heelhuids had overleefd. Ik was ervan overtuigd

de enige officier van de SMN te zijn die zoiets meemaakte.’

Bezocht je de reünies?

‘Dat heb ik jaren gedaan. Die in het Mövenpick Hotel heb ik niet meer meegemaakt omdat er nog maar weinig aansluiting was door het overlijden van de meeste jaargenoten en het werd ook een logistiek probleem. Eén reünie herinner ik me nog heel goed, dat was in het jaar 2007. Toen werd Abraham Willem van den Worm (jvi 1936) voor het voetlicht geroepen omdat hij 70 jaar lid was.’

Carel Frankema heeft zijn carrière voortgezet aan de wal en is uiteindelijk directeur geworden van Rederij Gebroeders Wijsmuller. Na 22 jaar nam hij daar ontslag en heeft tot aan zijn pensionering, ook als directeur, bij Oceanwide in Vlissingen gewerkt. Oceanwide Expeditions bestaat nog steeds en toevallig zijn de aantekeningen voor dit interview gemaakt in een notitieboekje van Oceanwide Expeditions, gekregen na een cruise met deze club rond Spitsbergen in 2019.

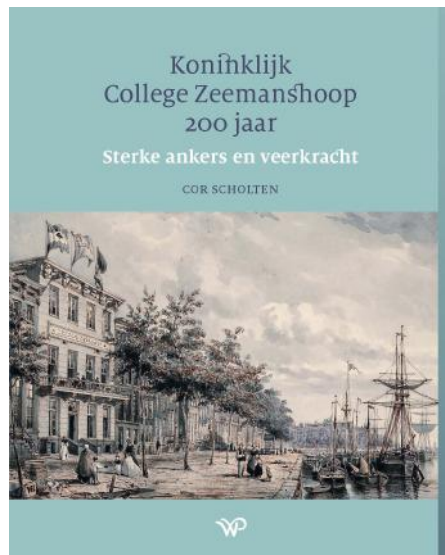

‘STERKE ANKERS EN VEERKRACHT’

Jubileumboek ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van het Koninklijk College Zeemanshoop

Boekbespreking door Kees Polderman (jvi 1965)

Het College Zeemanshoop bestond vorig jaar tweehonderd jaar, sinds 1972 onder het predicaat ‘Koninklijk’. Ter gelegenheid van dit jubileum is eerder dit jaar het fraaie boekwerk ‘Sterke ankers en veerkracht’ verschenen, waarin de

geschiedenis van het College uitvoerig wordt beschreven, in samenhang met een aantal thematische onderdelen over diverse maritieme ontwikkelingen gedurende de periode 1822-2022. Het boek werd geschreven door Cor Scholten, hij selecteerde ook het bijbehorende beeldmateriaal.

OPRICHTING VAN HET COLLEGE

In het eerste deel van het boekwerk wordt uitvoerig gedocumenteerd beschreven hoe het College in mei 1822 werd opgericht en zich vervolgens in de loop van de negentiende eeuw ontwikkelde. Het initiatief tot oprichting kwam van een groep van 18 kapiteins die daartoe bijeenkwamen in de aan het IJ gelegen Nieuwe Stadsherberg. Het College groeide al snel, bij het 25-jarig bestaan in 1847 telde het al 500 ‘effectieve’ leden (dat waren de kapiteins) en liefst 1400 ‘honorair’ leden (voor het merendeel ‘notabelen’). In 1829 werd een eigen gebouw aan de Buitenkant (later omgedoopt tot Prins Hendrikkade) betrokken, op 5 minuten lopen van de Kweekschool voor de Zeevaart. In 1863 verhuisde het College vervolgens naar de Dam, waar vlak bij het Koninklijk Paleis een fraai sociëteitsgebouw werd betrokken.

Vanzelfsprekend wordt in dit eerste deel ook de oorsprong van de befaamde nummer- of signaalvlag beschreven, de rode vlag met wit anker en het lidmaatschapsnummer van de kapitein die de vlag voerde.

WELDADIG ZEEMANS FONDS 1823-1929

Een van de twee oorspronkelijke doelstellingen van het College was ‘De verzorging van de oude en gebrekkige zeelieden, derzelve weduwen en wezen’. Vanuit deze doelstelling werd het ‘Weldadig Zeemans Fonds’ opgericht, een onderlinge verzekering. Dit Fonds staat centraal in deel 2 van het jubileumboek. De inkomsten van het Fonds bestonden uit contributies van leden, uit incidentele giften en legaten en uit de renten op het vaste kapitaal. Uitkeringen uit het Fonds waren primair gericht op weduwen en wezen, maar de deelnemende kapiteins konden zelf ook voor een uitkering in aanmerking komen als ze konden aantonen dat zij in ‘behoefte omstandigheden’ verkeerden.

Meerdere malen liep het Fonds tegen forse verliezen op, waarop het bestuur enkele malen tot kortingen op de uitkeringen moest besluiten. In de periode 1856-1860 ving men een verlies van 90.646 gulden nog op met de verkoop van staatsobligaties en aandelen. Maar ook in de jaren daarna bleef het Fonds door verschillende oorzaken echter kampen met verliezen en zag men zich genooddaakt kortingen op de uitkeringen toe te passen. Pas in de jaren zeventig en tachtig konden weer zwarte cijfers worden geschreven en zag men zelfs kans de uitkeringen weer te verhogen. Tegen het einde van de negentiende eeuw gingen echter steeds meer redereien in eigen sociale fondsen voorzien, zowel de inkomsten als de uitkeringen van het Fonds liepen daarmee sterk terug. Het Weldadig Zeemans Fonds zou uiteindelijk in 1929 opgehouden te bestaan.

BEVORDERING VAN DE BLOEI DER ZEEVAART 1822-1914

De andere doelstelling van het College – ‘De bevordering van den bloei der Nederlandsche zeevaart’ – wordt voor de periode 1822-1914 nader belicht in deel 3 van het jubileumboek. Het College richtte zich overigens vanuit die doelstelling niet alleen op de zeevaart, maar ook op bredere ‘maritieme’ aangelegenheden. Zo droeg het College al kort na zijn oprichting bij aan redding en opvang van slachtoffers van de Watersnood in 1825 en aan de ondersteuning van Nederlandse militairen bij de Belgische Opstand in 1830. Vanaf 1829 begaf het College zich op maritiem-wetenschappelijk terrein, met de benoeming van Jacob Swart – sinds 1821 leraar aan de Kweekschool voor de Zeevaart – tot lector in de wis- en zeevaartkunde bij het College. Onder zijn leiding ontplooidde het College diverse initiatieven voor de verbetering van de veiligheid op zee, waaronder het gebruik van wind- en stroomkaarten, verificatie van instrumenten en verbetering van vuurtorens. Vanaf 1826 gaf het College jaarlijks de Amsterdamsche Almanak voor Koophandel en Zeevaart (het ‘boekske’) uit. In 1853 werd voorts een ‘zeevaartkundige leesinrigting’ ingesteld, die het begin zou vormen van de nog steeds bestaande, omvangrijke collectie maritieme boekwerken van het College.

Ook zette het College zich in voor werving en opleiding van Nederlandse matrozen en voor de vestiging van het in 1858 geopende Zeemanshuis aan het Kadijksplein; in dat Zeemanshuis zou het College vanaf 1859 voorzien in een stuurmansopleiding voor hen die niet op de Kweekschool terecht konden.

CRISIS EN HERSTEL 1914-2022

Rond de eeuwwisseling was het crisis binnen het College. Niet alleen was de belangstelling voor deelname aan het Weldadig Zeemans Fonds tanende, ook de belangstelling voor bezoek aan de sociëteit liep sterk terug. Het ledental raakte in een vrije val, met het jaar 1900 als dieptepunt: in dat jaar waren nog slechts zestien kapiteins lid van het College. Deel 4 van het jubileumboek beschrijft kort de dilemma’s en bijbehorende discussies waarvoor het bestuur van het College zich tussen 1895 en 1913 gesteld zag. In 1913

werd besloten tot verkoop van het sociëteitsgebouw aan de Dam, het leverde het College 275.000 gulden op. Een nieuw onderkomen werd gevonden aan de Herengracht 472, van daaruit zou het bestuur de koers van het College moeten gaan verleggen.

Deel 5 gaat over die koersverlegging en de nieuw ingezette koers. De nu enkelvoudige doelstelling van het College werd 'De bevordering van de bloei van de Nederlandsche zeevaart en het welzijn der Nederlandsche zeevarenden'. Vanuit die doelstelling bood het College financiële ondersteuning aan betrokken instellingen. Zo droeg het onder andere bij aan de oprichting van het Amsterdamse Scheepvaartmuseum en schonk ter gelegenheid van zijn honderdjarig bestaan de reddingboot *Zeemanshoop* aan de Noord- en Zuid-Hollandsche Reddingmaatschappij.

De Tweede Wereldoorlog was ook voor het College een donkere periode, maar parallel aan het herstel van de Nederlandse scheepvaart slaagde het erin zich in de loop van de jaren vijftig weer te ontplooien en te profileren. Daartoe werd ook samenwerking gezocht – en gevonden – met de Kapiteinsvereniging (NVKK) en het Nederlands Technisch Instituut voor Scheepvaart en Luchtvaart (NTISL; dit Instituut zou in 1974 opgaan in het Nederlands Maritiem Instituut). Omdat de financiële positie van het College sterk bleef slaagde men erin om een groot aantal instellingen ook in de naoorlogse jaren te blijven ondersteunen met giften en lidmaatschappen.

In 1972 werd het honderdvijftigjarig bestaan van het College gevierd, met onder meer een receptie in de Kweekschool voor de Zeevaart. Na in 1954 te zijn verhuisd naar de Weteringschans, en in 1967 naar de Sarphatistraat, vond het College in 1976 ook een onderkomen in het Kweekschoolgebouw, namelijk in het voormalige postkantoor dat onderdeel was van dat gebouw. In 1991 verhuisde het College vervolgens naar de Nieuwezijds Voorburgwal, waarna in 2008 de huidige fraaie locatie aan het Muntplein werd betrokken. Aan die laatste verhuizing zou vanaf 2004 overigens nog een woelige periode voorafgaan. Voornemens van het bestuur tot verkoop van een zeventiende-eeuws schilderij van Ludolf Backhuysen en tot zoeken naar nieuwe huisvesting leidden binnen het College tot heftige discussie, uitmondende in een heuse 'paleisrevolutie'. In een buitengewone ledenvergadering in juni 2005 werd het zittende bestuur gedwongen tot aftreden. Onder het nieuwe bestuur werd vervolgens toch besloten tot verkoop van 'de Backhuysen', waarmee tevens een stevig financieel fundament werd

gelegd voor de aanschaf van het huidige onderkomen Muntplein 10.

Het jubileumboek sluit af met een overzicht van de huidige kernactiviteiten van het College, met een terugblik op de viering van het tweehonderdjarig bestaan in mei 2022, en met een 'galerij' van een aantal illustere voorzitters en bestuursleden uit de periode 1822-2022.

BESCHOUWING

Het jubileumboek van het Koninklijk College Zeemanshoop is fraai vormgegeven, prachtig geïllustreerd, vlot geschreven en zeer leeswaardig. Het biedt boeiende inzichten in de rijke geschiedenis van het College en van de maritieme historie daaromheen. Als co-samensteller van het jubileumboek ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de VOK in 2017 kan ik mij enige voorstelling maken van hetgeen aan het uitbrengen ervan moet zijn voorafgegaan: brononderzoek, verzamelen van beeldmateriaal, het eigenlijke schrijfwerk, opmaak en uiteindelijke productie. Zeer veel en intensief, maar zeker ook zeer boeiend werk!

De in 1785 opgerichte Kweekschool voor de Zeevaart was destijds het enige instituut dat in de opleiding voorzag van de latere kapiteins. Het was daarom ook niet verwonderlijk dat oud-kwekelingen vanaf het begin bij het College betrokken waren. Een van de oprichters en – zij het voor een statutair beperkte periode – de allereerste voorzitter van het College was in 1822 oud-kwekeling Hendrik Jan Schimmel (jvi 1796). Na hem zouden nog vele oud-kwekelingen als voorzitter of in een andere bestuursfunctie aantreden. Ook in het ledenbestand van het College waren vanaf het begin oud-kwekelingen ruim aanwezig, en zijn dat tot op de dag van vandaag.

'Sterke ankers en veerkracht', het zijn gemeenschappelijke kenmerken die het Koninklijk College Zeemanshoop en de Vereniging van Oud-Kwekelingen zullen blijven verbinden!

Koninklijk College Zeemanshoop 200 jaar – Sterke ankers en veerkracht; door Cor Scholten

Uitgave Walburg pers Zutphen

ISBN 978 94645 6152 4

294 pagina's

Hardcover €39,99, als e-book €19,99

Leden van het College hebben het jubileumboek kosteloos toegestuurd gekregen.

LANCERING VAN DE DATABANK

van de Stichting Koopvaardijpersoneel 1940-1945

door Anneke Mäkel (jvi 1978)

Na de kranslegging bij het monument *De Boeg* togen we allen naar het nabijgelegen Bar-restaurant PRACHTIG aan het Willemsplein. Hier was een tent opgesteld waar om 11.30 uur de lanceringsceremonie van de website en databank koopvaardijpersoneel namens de Stichting Koopvaardijpersoneel 1940-1945 plaatsvond. Net als bij de kranslegging werd ook nu de muziek verzorgd door het Nederlands Douane Orkest. De zangeres Emma Brown (mezzosopraan) onder leiding van de dirigent Björn Bus zong heel treffend en prachtig als openingslied '*Nearer, My God, to Thee*', wat ook als laatste

gespeeld werd tijdens de ondergang van de *Titanic*. Daarna volgde een speech van Hubert Nijgh, voorzitter van de stichting en kleinzoon van visserman Arie Nijgh. Deze visserman was een van de velen die vaarplichtig werden toen WO II uitbrak en pas aan het einde van de oorlog, na vijf en een half jaar op zee te zijn geweest, weer huiswaarts keerde. Ook kwam Bob Heeren aan het woord. Deze memoreerde zijn opa Pieter Heeren die in 1939 voer voor de SMN en tijdens de oorlog als krijgsgevangene in een jappenkamp terecht kwam.

De rol die het koopvaardijpersoneel speelde in WO II was niet gering en is bij het brede publiek onderbelicht. Zonder hun inzet zou er in 1945 geen bevrijding zijn geweest volgens de Stichting Koopvaardijpersoneel 1940-1945. Nederland had ten tijde van het uitbreken van de oorlog een van de grootste koopvaardijvlooten van de wereld. Op 6 juni 1940 kondigde Koningin Wilhelmina een *vaarplicht* af en werd het koopvaardijpersoneel met een pennestreek gemilitariseerd. Het ene moment waren ze burgers, jongens soms nog, het volgende moment ongetrainde dienstplichtige frontsoldaten op zee. Hun taak was levensgevaarlijk, maar het koopvaardijpersoneel had geen keus. Ze móesten varen. Het enige alternatief was deserteren en dat werd zwaar bestraft. Onder de bijna twintigduizend Nederlandse opvarenden die militair werden, zonder dat zij er zelf voor kozen, vielen meer dan vierduizend dodelijke slachtoffers. Nu, na 17 jaar van onderzoek, is er een databank samengesteld waarin gezocht kan worden op naam van een persoon of het betreffende schip.¹ Tijdens deze ceremonie werd de databank officieel gelanceerd door Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Margriet. De achterkleindochter van oorlogsveteraan Arie Nijgh, de twaalfjarige Ilja, ontstak eerst de seinlamp waarmee de prinses vervolgens een signaal gaf naar de stoomsleepboot de *Volharding 1* die ter hoogte van de bijeenkomst in de Maas lag. Na een zeer lange stoot op de stoomfluit was de databank een feit.

Zie ook: www.koopvaardijpersoneel40-45.nl/databank.

¹ De databank is in belangrijke mate gebaseerd op de zogenoemde 'koopvaardijkaarten' zoals die enige jaren geleden zijn gedigitaliseerd en ondergebracht in de website Oorlogsbronnen.nl. Zie hierover ook het artikel 'Een nog steeds levend monument (2)' in het VOK-Jaarboekje 2021-2022.

BEZOEK MARITIEM MUSEUM ROTTERDAM

door Anneke Mäkel (jvi 1978)

Op zaterdag 10 juni verzamelden acht VOK-leden, waarvan twee met partner, zich in de hal van het Maritiem Museum Rotterdam. Het was een warme dag en gelukkig binnen heerlijk koel. Het toegangskaartje gaf, met een QR-code, ook toegang tot allerlei interactieve onderdelen. Zo kon je onder andere door te marshallen, met heuse seinlampen in je handen, een helikopter laten landen op een boorplatform. Dit was een van de onderdelen van de 'Offshore Experience'. Nostalgie nam de overhand bij de expositie 'Bestemming Havenstad' over de haven van Rotterdam en dan vooral het verleden, wat daar in de vorm van foto's en modellen, zeer sprekend werd tentoongesteld. Aan de omvangrijke bibliotheek kwamen we helaas niet meer toe. Maar ook de museumhaven moesten we laten voor wat het was. Zeker een museum om nog eens te bezoeken. Vervolgens namen we nog een heerlijk koel drankje op het terras van het museumcafé en konden terugkijken op een bijzonder geslaagde dag.

v.l.n.r. Fred Klop (jvi 1957), Frank Oudmaijer (jvi 1963), Anneke van Kessel, Joost van Kessel (jvi 1963), Hans van Kerkhof (jvi 1965), Katie van Kerkhof, David Burggraaff (jvi 1978), Marco Jacques (jvi 1982), Anneke Mäkel (jvi 1978) en Steven Leffelaar (jvi 1980).

VOK-MOTORTOERTOCHT

zondag 10 september 2023

Op zondag 10 september houden wij weer een motortoertocht. De route voor 2023 is gereden, met nog enkele details te controleren, zoals een lunchpauze en een koffiestop. Vanaf 10.00 uur verzamelen we bij Heerde (GD). De deelnemers ontvangen tijdig bericht over de precieze startlocatie. Na het aanrijden van het verzamelpunt begint de rit om 10.30 uur.

De route zelf gaat door een zeer mooi gedeelte van Nederland. We kunnen veel (motor)fietsers verwachten. De route eindigt bij het Van der Valk Restaurant in Zwolle alwaar we een afsluitende maaltijd zullen genieten.

Voor het eten, drinken en de veerpont onderweg worden de kosten gedeeld, zoals dit elk jaar gedaan wordt. We hopen op een grote opkomst.

U kunt zich opgeven via de website of mail naar peterjanfridrichs@ziggo.nl.

12e VOK-AUTOTOERTOCHT

door de Kop van Overijssel

zondag 10 september

Op zondag 10 september is er alweer de 12e VOK Classics on Wheels gepland. Wij (de organisatoren) hebben goed geluisterd naar de mondelinge evaluatie van de 11e editie uit 2022 in restaurant De Soester Duinen. Wij hebben uw opbouwende opmerkingen ter harte genomen en een mooie interessante route uitgezet in NW-Overijssel, met bovendien een leuke verrassing voor de echte klassieke autoliefhebber. Alle voertuigen die op de openbare weg sneller mogen/kunnen rijden dan 80 km/u kunnen meerijden.

We rijden dit jaar vanuit Zwolle door de kop van Overijssel, langs de Weerribben en bezoeken, wanneer er voldoende deelnemers meerijden, een unieke verzameling oldtimers onderweg (lengte rit-deel is 62 km) en vervolgen onze weg richting Heerenveen (over ongeveer 27 km) waar het eindpunt van deze prachtige rit is gelegen.

De ontvangst is op 10 september vanaf 10.00 uur in Mercure Hotel Zwolle. Na de koffie met wat lekkers starten we vanaf 11.00 uur. Rond 13.00 uur is er een lunchstop en een oldtimerbezoek.

Nadat we de inwendige mens weer hebben versterkt en onder de indruk zijn geraakt van al die oldtimers (als er voldoende deelnemers meerijden!) vervolgen we de uitgezette route richting Heerenveen waar deze 12e VOK Classics on Wheels zal eindigen.

Opgave voor deze VOK Classics on Wheels kunt u doen via het inschrijfformulier op de VOK-website: www.vok.nl. Hierop vindt u ook het verschuldigde bedrag en rekeningnummer waarnaar dit overgemaakt kan worden, graag

UITERLIJK OP 19 AUGUSTUS 2023.

Hopelijk zien we minstens evenveel deelnemers (en wie weet nog meer!) als vorig jaar aan de start verschijnen!